

Svi naši književni susreti I.

Predstavljanje zbornika 22.02.20178. Zagreb Hrvatska matica iseljenika

Zbornik je plod devetogodišnjih nastojanja, da se dokumentira, zapiše, prisjeća, komentira, nadahne, učvrsti, gaji, čuva i ovjekovječi duh i jezik naših Hrvata na Jantarskoj cesti, koji su još dan danas živi. Prošlo je 500 ljet otkad su došli u ovaj kraj i jako prorjeđeni, skoro pa nerstali, minorizirani i ignorirani pokušavaju izgovoriti, artikulirati glasom nejakim, skoro pa nestlim, da su bili, jesu i more bit bit će još njih, barem dok oni žive. A „oni“ su oni aktualni, ki žive u realnom vremenu.

Ideja Đure Vidmarovića već starije od jedne decenije počela je sa životom. I još živi. Ove će se godine održati po deseti put susreti. Po Gradišću. Bili smo skoro svugdje. Imali publicitet i u narodu dobili podršku. mali, ali ne kvalitetom, skromni, ali ne rezultatom.

To je ono bitno, ča kanimo poručiti. Možda se još objavi koji tom ovih zbornika, jer ima još materijala i sudionika u kojima još spava priča, koju mi čekamo od njih.

Upravo je zbog toga ovaj zbornik jedinstven i možda se i zato tako dugo čekalo na njega.

Izdan je djelomično potporom Središnjeg Ureda za hrvate izvan RH u koperaciji sa veleposlanstvom RH u Budimpešti, pa je to zaista jedan lijepi, međunarodni projekt, koji povezuje Hrvate u Gradišću s Hrvatima u Hrvatskoj.

Vjerujem, da će na ovaj način kasno, ali nikada nije prekasno Hrvati više znati o Hrvatima, koji žive na Ugarskoj strani granice, jer se nažalost pojam gradišćanski Hrvat uvijek spaja s onima u današnjem Burgenlandu, koji misle da je identični pojam i u značenjskom i u zemljopisnom smislu s Gradišćem. No to nije tako.

Vrijedan je to projekt, ova prezentacija, jer bi mi morali biti zaista spona među dva naroda Hrvata i Mađara, no tu ulogu nažalost nikada odigrati nismo mogli. A mogli smo ju.

150 godina je od hrvatsko-ugarske nagodbe, čiju pozadinu vjerojatno znate i o kojoj ćemo sigurno još nekoliko riječi reći tijekom ove godine. pratite nas.

na kraju bi pročitao jedan tekst, koji se veže za naše prostore, ali i Zagreb i Sisak. Riječ je o jednom velikom biskupu u našoj prezentaciji. na kraju zaključite, koliko ima to sve smisla.

za one koji su se zainteresirali za temu uvečer ćemo na adresi Ilica 48. u prostorijama Udruge prijatelja Poljičana „Sveti Jure“ održati predavanje.

Hvala svima onima, koji su uključeni ili su bili uključeni u projekt : Međunarodni hrvatski književni susreti u Koljnofu, u Gradišću.

Mučenik

Međuriječje – u značenju poznatije kao Mezopotamija je i Karpatski bazen (4 velike i niz manjih rijeka); ovo poplavno područje je 15-ak puta veće po površini od onog u Mezopotamiji.

po – u značenju voda

bar – plin, pritisak i mjera za pritisak

a gány – nešto raditi, u hrvatskom oganj, vatra;

značenje imena je dosta lako odgonetnuti, ako se zna sustav razotkrivanja, no potrebni su alati:

a.) znanje ugarskog jezika i starog hrvatskog kao komplementarnog njemu (nije loše znati još neke jezike okolice npr. njemački ili engleski radi kontrole ispravnosti značenja, jer ako npr. u dva ili tri jezika označavaju istu stvar, samo iz druge perspektive, pretpostaviti je da smo na dobrom putu detekcije);

b.) znanje starog pisma Karpatskog bazena, današnjim imenom – rovaš;

c.) vladanje metode okretanja, obrtanja riječi napisanih na krug, na ivici kruga, odnosno u tri paralelna stupca. Na taj način nam se otvara toponimija prostora kao neka sveznajuća knjiga.

Jednom nekada, jako davno, žitelji međuriječja su poplavu, koja im se godišnje više puta dogodila primili kao blagoslov, jer im je doslovno značila život. S vodom, koja im je stigla iz visokih planina baratati su kao s darom, voljeli su ju i čuvali. Kuće su gradili na način, da im voda nije mogla naštetiti i pokušavali su od velike mase voda očuvati i zadržati toliko, koliko je samo bilo moguće, da bi im koristila za vrijeme suša.

Za vrijeme poplava bio je pod vodom ogromni teritorij, pa se pričinjalo, kao da je to veliko jezero, da ne pretjerujemo, čak malo more, i na suhom su ostala samo uzvišenija mjesta, gdje su se zadržali ljudi i životinje. Ovdašnji ljudi su vladali iskustvom, znanjem i mudrostima starim više tisuća godina. Naravno uz dobro dolazi i loše, pa tako i voda je prouzrokovala i bolesti, na primjer, no oni su se naučili, kako ih suzbiti, odnosno već su postali imuni na neke pojave. No došljak, onaj izvana se napatio i namučio, da se nekako privikne na tu mikroklimu, na taj zrak, ako se je uopće mogao na to priviknuti. Voda, *po* i ophođenje s njom bilo im je najvažnije. Znali su joj svaku formu, kako se ponaša i kako se preoblikuje. Kako se mijenja u dnevnom ritmu i kako u godišnjoj cikličnosti promjena. Raditi sa vodom i svim što je vlažno bilo im je sve, bio im je sam život. Staništa pored velikih hrastovih šuma i lugova punih jasenova bila su im idealna mjesta za stanovanje .

Oni sami su iz velikih rijeka i suhих područja močvara osjećali bilo prirode, sigurnost izgrađenog okoliša, koji ih je obdario svim dobrima ovoga svijeta. Bilo je tu svega u izobilju, što je čovjeku potrebno, no najvažnije je bilo čuvanje starog znanja i njegovanje načina življenja, pa i međusobnog ophođenja. Stariji su utkali u svoje tkanine vizualni kôd svojega znanja, da bi se i oči prisjećale na harmoničnu idilu u vremenima, kada ih je uhvatila manja ili veća teškoća.

Ciklična mijena godišnjih doba, stalna promjena odnosa dužine dana i noći, uvijek je u njima držalo budnim odnos sa Stvoriteljem i simbolično i u stvanosti utjelovljenim u liku sunca, od

kojeg se rađa sva svjetlost, sva toplina i sav život. Znali su i poznavali svoj građeni prostor, njihovi vidoci na planinama bili su odgovorni za komunikaciju, a vračevi su s najboljom svojom namjerom i znanjem odgovarali za čuvanje tjelesnog i duševnog zdravlja naroda. Ljudi mostova, ljudi vjere bili su odgovorni za njegovanje puteva ka znanju, dajući uvijek najbolje i najadekvatnije odgovore, jer su bili u izravnoj vezi sa sveznajućom memorijom, sa samim Bogom.

Oni, koji su zatrebali pomoć dobili su je i zajednica ih je čuvala, jer se na taj način čuvala i sama protiv pojava, koje bi generirale potencijalne sile raspadanja. Njihova snalažljivost nije poznavala granice i riješili su svaki problem. Starije su čuvali i poštovali, jer su bili upravo oni, koji su polako spremali svoje veliko znanje i iskustvo u, danas bi rekli, „oblak“, bacajući svoje uspomene prema gore, (jer riječ zaboraviti izgovorila upravo tako) makar to i čudno zvučalo, omogućivši svakom, da po potrebi crpi iz tog nepresušnog izvora.

Tinjajući plamičak ognja, koji će biti nada u dugim teškim noćima, bio je i njihov alat, pri obradi gline, ruda, jela i konzerviranja, i kada su nakon teškog rada stari počinjali sa svojim neprekidnim pričama, prenoseći stare mudrosti mladima i starijima za pouku.

Držati se skupa i pomagati jedan drugoga – to su im bile niti vodilje. Koristiti bogom dane resurse na način da se ravnoteža ne poremeti. Samo toliko uzmi, koliko možeš i vratiti. Niti manje, a niti više. Samo će na taj način dva tanjura vage ostati u ravnoteži. Kod suđenja ih je vodila misao umjerenosti i procjene mogućih utjecaja u budućnosti. Pokušali su isposlovati oprost kod oštećenog, jer je samo on mogao oprostiti onom drugom i dovest u ponovnu harmoniju njegovo tijelo i dušu. Na taj način su skoro pa iskorijenili nasilnu smrt u svojoj zajednici.

Rad sa vodom u nizini bio je u vezi sa radom s plinovima na višim područjima. Iz ove suradnje je svatko profitirao. Poneki plamen iz bara i močvara samo je potkrijepio uspješnu suradnju. Topli izvori i mali topli tokovi potoka samo su ih potvrdili u saznanju, kako uspješno surađuju sa prirodom i dali smisao njihovim nastojanjima.

Križevi su im bili alati već od davnina. Upravo točka križanja pokazuje u treći smjer, što je naslućivalo na čudo mjerenja, jer su mjeru smjera, balansa mjerili s njima. Bili su u milosti križa. Ljudska mjera je bila u harmoniji sa svemirom. Znanje, koje su nekada dobili pretvorili bi u beskrajnu mudrost i sve podredili upravo njoj.

Sve je izgledalo ovdje *doli*, kako je to Svevišnji isplanirao tamo *gori*. Neka *ur*, neka znanje bude s vama. Ja sam vam ga dao – znao je reći – a od sada je na vama u koju ga svrhu koristite. Dao sam vam u ruke slobodnu volju i slobodu biranja. To vam je nasljeđe. Vaš jezik vam čuva veliki dio vašeg znanja. Pazite na njega, čuvajte ga! Ako zatreba okrenite ga, ali znajte uvijek što radite!

Najedanput zvijezde su nagovijestile dolazak drugih vremena. Zemlja se malo zatresla, vrijeme se malo „spotaklo“ i priča je počela tok u drugom smjeru. Došlo je nekakvo drugo doba sa drugim duhom vremena. Na toj granici, koju su mnogi vidili i čutili i nebo se javilo. Zvijezde su padale. Vrijeme je to moralo doći, no kako očuvati sve ono što imamo?

To je bilo pitanje.

U ime starog znanja se javio jedan od posljednjih križara, kršćana, nebeski putnik, da bi pokazao put kako dalje. Odgovor je bio on sam. Samo neki nisu razumjeli što je htio reći. Nešto se izokrenulo.

Kada se njegov poslanik pojavio na mjestu zaštićenom polukružnim vijencem planina, navodnjavanim zelenim terasama, ljudi su ga primili kao svoga, jer je govorio sličnim jezikom i o skromnom životu, kakvim su i oni živjeli. Rekao im je o upozorenjima svoga gospodara vezanim za zabrinjavajuća vremena, i da se pripreme. Put, kojim će morati hodati bit će pun trnja i krvi. Čuvajte vjeru, most i znanje, jer sa Gospodinom (gaz-pod-in-om) je sve lakše i prihvatljivije. To će biti znak, kojeg „oni”, oni drugi neće razumjeti i neće shvatiti vaše ponašanje.

Era, koja je pokucala na vrata bila je takva, da nekima milost (mo-l-ost) križa nije bila dovoljna, nije ih zadovoljavala, njima je trebalo nešto drugo, nešto što će ih podići više. Tako je došla umjesto milosti trgovina. Milost u križu- keresztkegyelem i trgovina kereskedelem. Kako slično, a kako različito!

Sve je za prodati! Krug, kojeg su do sada dijelili, da bi im pokazao smjer i put se zatvorio i istovremeno izvitoperio. Dva kraja se više nisu mogla spojiti. Nešto se razlomilo, polomilo.

Započela je borba, u jednom vremenu, kada nebeske sile milosti nisu više bile tako jake kao prije. To je bila tragedija naših ljudi. Snaga, koja ih je trebala čuvati više nije bila dostatna, da bi ih obranila od nasilnih osvajača.

Na jednom prekrasnom mjestu poplavljenog polukružnog bazena, gdje se meandrirajućim tokovima slijevaju jedna u drugu rijeke Poplava, Blato i Luknja, da bi kod velike rupe dovršile svoj zadatak i poslale jedan dio svojih voda u dubinu i pomogle stvaranju života negdje drugdje, a suvišak plina bi sisnuo van, dogodilo se ovo pripretenje.

Ovdje na međi i meji plavog i zelenog, živio je jedan čovjek, pravi znalac *po*-a i kruženja voda, priznati i voljeni vođa svoje zajednice. Onaj, koji stvara vodu, bi znali neki reći, priznajući mu beskrajno znanje i poniznost. Čuvar prolaza, prolaza kojem vodoravni krak križa pokazuje preko rijeke, okomiti pokazuje prema životu, prema Gospodinu (gaz-pod-in), koji sa svojim vrtlogom može sve promijeniti, sve obnoviti, a iz centralne točke križa pokazuje u treći smjer, dajući smisao cijeloj priči.

Ovo obljubljeno, od Boga dano stvorenje, bio je pretkip svakom i garant čuvanja starih običaja i pravica.

Negdje daleko, međutim, neki su nastavak života zamišljali drugačije. U zemlji gdje domovina nije tamo, gdje bi generacije stvarale svoju budućnost svojim marljivim radom pomognuti i samim mjesecom, kao pumpom, nego gdje bi se iz pokradenih dobara drugih gradio grad, umjesto jednog božjeg doma.

Došli su napokon, da bi naoružani i pomazani prevarom i izdajom zatrli trag Čuvaru prolaza. Mislili su, ako njega više nema, nestat će ravnoteža voda, nestat će znanje i oni će doći u posjed ogromnog imanja, kojeg će dugo uživati, no čiji izvor nikad dokučiti neće niti mogu.

Čuvar prolaza je dobro znao njihovu nakanu i započeo je sve svoje znanje predati izabranima na čuvanje i prošao dalje, da bi i druge upozorio i naučio što i kako postupiti. To je bio ključ i nada u nastavak i opstanak. Otišao je kasnije i uz najveće jezero polukružnog navodnjavanog bazena da bi učio i ostavio lučonoše, koji će biti garancija opstanka znanja i vještina.

Na granici velikih brda, gdje oštri dirajući sumporni plinovi upozoravaju namjernike i prolaznike da koracaju blaženim putem, pomno čuванom stazom života, gdje se spaja poplavno područje sa mjestima pritiska i gdje se u dubini miješaju vode i velikog Istera, Dun(r)alja. U ovoj čudesnoj dolini, gdje su ga nazivali i skelarom-severom, pripremao se na svoj posljednji put.

Vrijeme se približavalo. Kada se osvjedočio da je staro znanje u najboljim rukama i nasljeđivat će ga generacije na jeziku maga, predao se progoniteljima svojim. Čin, kojeg je pripremao može promijeniti pamćenje. U to je čvrsto vjerovao. Kada je bogato dijelio svojim neprijateljima sve što su mu njegovi obožavatelji i pomagači davali zbunio ih je i u njima izazvao osjećaj divljenja. Zar stvarno njega moramo hapsiti i tjerati, pak čak i ubiti? – znali su se upitati u sebi.

Put je bio težak i iscrpljujući. No njemu, makar bi se po njegovim godinama moglo i drugačije zaključiti, nije bio tako težak. Čudesno zračenje Jantarske ceste ulijevalo je u njega čudesnu moć.

No uzorno, peldodavno ponašanje je tek sada počelo. Kada su ga u satima iskušenja u početku sa lijepim i laskavim riječima, kasnije sve grubljim metodama pa čak i brutalno pokušavali preokrenuti i lomiti, on se nije poljuljao niti na trenutak. Samo je pitao svoje mučitelje:

- Znete li kako se okreće voda? Ovdje u gradu blata i željeza bi vi to zaista morali znati!?

- Okreće se voda? – pitali su se iznenađeni. U sebi su osjećali taj preveliki jaz između njih i njega.

Dva su se svijeta susrela u tom trenutku i mjestu. Dva mosta, dvije vjere, koji su bili međusobno nespojivi. Znanje, *ur* je polako nestalo i predalo mjesto licemjerju.

Pala je odluka. Izvršitelj perući ruke samo ju je izvršio, pri tom glumeći i opravdavajući se nekakvim suđenjem po zakonima. U pozadini mlinski su kamen, kojim je i sam potopljen, već okretale neke druge sile. Voda je bila potrebna za nešto drugo. Krv se morala oprati, da sve postane čisto.

Čuvar prolaza, Kvirin, završio je simbolično svoj put u vodi sa mlinskim kamenom na vratu, kojeg u normalnim uvjetima upravo voda okreće. Milosrdna smrt znali su reći. Najmilosrdnija za one koji nisu bili građani Rima.

Priča se, da su u to doba otprilike završili svoj ovozemaljski put i pomoćnici njegovi: znalac svjetlosti, Rutila, i znalac života, Rustulus.

Zemlja sunca Panonija i djeca sunca započeli su ogorčenu borbu sa svojom braćom u brdima za čuvanje znanja.

Nakon dugog vremena ideja Čuvara prolaza u neprekidnom vremenskom trajanju bit će osnova za utemeljenje biskupije u *Bargaz*-u (*Zágráb*) od strane vatrenog konja, koji čin će on s velikom pokorom i poniznošću i odraditi.

Kada je svoj čin zgotovio, pogledao je sa brda na nizinu rijeke Blato i u daljini grad Sisak na kraju velikog Turopolja, pardon Duropolja, kako **issss**pušta suvišne plinove, duh velikog Maršala prožimao mu je cijelo biće. Smirio se i pomislio: svršeno je.

Napisano u listopadu, jubilarnoga ljeta sv. Ladislava